

МАСОВА КУЛЬТУРА І СУСПІЛЬСТВО

Геналюк Олег В'ячеславович, н.к.- Тітова О.Г.

Криворізький коледж економіки та управління ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

Тріада “культура - суспільство – особистість” являє собою соціально-філософську і культурологічну проблему, яка включає в себе безліч аспектів. Людство пройшло довгий шлях. Античність, Середні віки, Відродження, Просвітництво, XIX-XX ст. - такі етапи дозрілості людства. Кожна культурно-історична епоха по-своєму розглядає людину та її місце у світі.

До культурно-історичних якостей особистості належить здатність судження як основа інтелектуальної культури, моральна рефлексія і совість як обов'язкові складові етичної культури особистості, смак як специфічна здатність, що лежить в основі естетичної культури особистості і суспільства, пам'ять і традиції як умова і потреба міжособистісного спілкування, моральність і право як регулятиви поведінки людей і гарантії забезпечення їх безпеки.

Кожний народ має систему цінностей, яка визначає і характеризує саме його спосіб життя, формує типові для представників даної нації особливості поведінки і мислення, які лежать в основі творчості цього народу. Поняття “національний характер” включає в себе і психічні особливості, які відрізняють представників даної нації від іншого людства, і особливий склад мислення, який “прочитується” в культурі даного народу.

Існує поняття етнокультурного стереотипу як узагальненого уявлення про типові риси, що характеризують який-небудь народ (“Англійська манірність”, “російське “авось”, “українська господарність”). В рамках певної історичної епохи в світі завжди існували різні культури. У сучасному суспільстві особливе значення має «масова» культура.

Масова культура не виражає вишуканих смаків чи духовних пошуків народу. Вона зрозуміла й доступна людям різного віку, всім верствам населення незалежно від рівня освіти. Вона має меншу художню цінність, ніж елітарна чи народна культура. Вона задовольняє миттєві запити людей, реагує на будь-яку нову подію і відображає її. Тому зразки її, зокрема шлягери, швидко втрачають актуальність, застарівають, виходять з моди.

Україна є на даний момент індустріально розвинутою державою. Саме для індустріально розвинених держав питання масової культури є актуальним.

Інтерес до явища масової культури виник досить давно і на сьогоднішній день існує багато досліджень, теорій і концепцій «масової культури». Автори більшості з них схильні розглядати її як особливий соціальний феномен, що має свій генезис, специфіку і тенденції розвитку. Найбільш впливові теорії це:

Теория массовой культуры как культуры «массового общества».

Теории Франкфуртской школы.

Теорії окремих філософів, соціологів, культурологів.

Явище масової культури є не просто якийсь різновидом «традиційної культури», але істотною зміною культури в цілому. Тобто, розвиток засобів масової інформації і комунікації (радіо, кіно, телебачення, ілюстровані журнали, Інтернет), індустріально-комерційний тип виробництва і розподіл стандартизованих духовних благ, відносна демократизація культури, підвищення рівня освіченості мас при парадоксальному зниженні духовних запитів.

До однієї з ранніх форм масової культури дослідники відносять детективний жанр. В самому кінці XIX століття в Сполучених Штатах Америки з'являється така форма масової культури як комікси. Стрімкий розвиток масової культури починається з середини XX століття. З цієї миті вона стає тотальною і експансивною..

Універсального визначення масової культури до сих пір не існує. Найбільш розповсюджені визначення масової культури виглядають наступним чином:

Деякі дослідники вважають, що масова культура - це особливий культурний феномен, автономне утворення, в якому часто відбувається розрив форми і змісту. Тому масова культура часто приймає формальний характер. Функціонуючи, вона позбавляється сутнісного змісту, і, зокрема, традиційної моралі.

В іншому підході масова культура визначається як явище, що характеризує особливості виробництва культурних цінностей у сучасному суспільстві. Передбачається, що масову культуру споживають всі люди, незалежно від місця та країни їх проживання.

Одним з найбільш цікавих і продуктивних слід визнати підходу Д. Белла, згідно з яким масова культура - це свого роду організація повсякденної свідомості в інформаційному суспільстві, особлива знакова система або особлива мова, на якому члени інформаційного суспільства досягають взаєморозуміння.

Зараз масова культура проникає практично в усі сфери життя суспільства. Найбільш вдалою цим можна назвати наступну класифікацію проявів і напрямів масової культури:

- індустрія «субкультури дитинства»
- масова загальноосвітня школа
- система національної ідеології
- масові політичні рухи
- масова соціальна міфологія, яка спрощує систему ціннісних орієнтацій людини
- індустрій розваг і дозвілля
- індустрія оздоровчого дозвілля
- система організації, стимулювання і керування споживчим попитом на речі, послуги, ідеї як індивідуального, так і колективного користування
- різного роду ігрові комплекси, від механічних ігор до систем віртуальної реальності

- засоби масової інформації

Масова культура – явище не однорідне, воно має свою структуру й рівні. В сучасній культурології, як правило, виділяють 3 основні рівні масової культури:

- кіч-культура
- мід-культура
- арт-культура

Кіч є однозначним: він задає питань, він містить лише відповіді, заздалегідь підготовлене кліше. Не викликає духовних пошуків, складного психологічного дискомфорту.

Щодо мід-культури, слід відзначити її двоїстий характер. Вона має деякі риси традиційної культури, але в той же час включає в себе риси масової культури.

Арт-культура розрахована на найосвіченішу частину публіки. Головним завданням арткультури є максимальне наближення масової культури до норм і стандартів традиційної культури.

Основні характеристики масової культури:

- орієнтованість на гомогенну аудиторію;
- опора на емоційний, ірраціональний, колективний, несвідомий;
- ескейпізм;
- швидкодоступність;
- швидко забувається;
- традиційність і консерватизм;
- оперування середньою мовною семіотичною нормою;
- цікавість

Витвори масової культури можна безпомилково віднести до того або іншого жанру, сюжети володіють чіткою структурою, що повторюється кожного разу. Кращим засобом догодити смакам публіки, вважають деякі культурологи, виявляється не новизна, не новаторство, а банальність.

Як самостійне явище масова культура оцінюється суперечливо. В цілому існуючі точки зору можна розділити на дві групи. Представники першої групи дають негативну оцінку цього феномену. На їх думку, масова культура формує у її споживачів пасивне сприйняття дійсності. Така позиція аргументується тим, що в творах масової культури пропонуються готові відповіді на те, що відбувається в соціокультурному просторі довкола індивіда. Крім того, деякі теоретики масової культури вважають, що під її впливом змінюється система цінностей: прагнення до розважального стає домінуючим. Масова культура ґрунтується не на образі орієнтованому на реальність, а на системі іміджів, що впливають на несвідому сферу людської психіки. Покликання і призначення дійсної культури – облагороджування і вдосконалення людини. Масова культура

виконує зворотні функції – вона реанімує нижчі аспекти свідомості і інстинкти, які, у свою чергу, стимулюють етичну, естетичну і інтелектуальну деградацію особистості.

Інші спеціалісти, говорячи про негативні сторони, зазначають, що метою масової культури є не стільки заповнення дозвілля і зняття напруги і стресу у людини індустріального і постіндустріального суспільства, скільки стимулювання споживчої свідомості в реципієнта (тобто у глядача, слухача, читача), що у свою чергу формує особливого типа - пасивного, некритичного сприйняття цієї культури у людини. Все це і створює особу, яка досить легкий піддається маніпулюванню. Іншими словами, відбувається маніпулювання людською психікою і експлуатація емоцій і інстинктів підсвідомої сфери відчуттів людини, і перш за все відчуттів самотності, провини, ворожості, страху, самозбереження.

Тим часом дослідники, що дотримуються оптимістичної точки зору на роль масової культури в житті суспільства, вказують що:

- вона притягує до себе маси, що не уміють продуктивно використовувати свій вільний час;
- створює свого роду семіотичний простір, який сприяє тіснішій взаємодії між членами високо технологічного суспільства;
- дає можливість широкої аудиторії познайомитися з творами традиційної (високою) культури;

Очевидно, що вплив масової культури на суспільство не є однозначним і не вписується в бінарну схему «біле – чорне». У цьому полягає одна з головних проблем аналізу масової культури. Крім об'єктивних причин популярності масової культури (необхідність усередненої мови спілкування) можна виділити й інші, які безпосередньо пов'язані з особливостями людської свідомості:

- Небажання індивіда активне брати участь в соціальних явищах і процесах духовно або інтелектуально. Іншими словами, початкова пасивність свідомості більшості членів суспільства.
- Бажання піти від повсякденних проблем, від повсякденності і рутини
- Бажання розуміння і співпереживання своїм проблемам з боку іншої людини і суспільства

О. Хаксли відзначає і такі причини її популярності як те, що вона легко упізнається і є доступною. «Суспільство має потребу в постійному підтвердженні великих істин, - вельми справедливо зауважує він, - хоча робить це масова культура на низькому рівні і без смаку».

Масова культура, враховуючи всі ці особливості свідомості, надає продукцію, яка легко сприймається, дозволяє поринути у світ мрій та ілюзій, створює враження звернення до конкретного індивіда.

«Масову культуру» називають по-різному: розважальним мистецтвом, мистецтвом «анти-втоми», напівкультурою. Характеризуючи її, американський психолог М. Белл підкреслює: «Ця культура демократична. Вона адресована всім людям без відмінності класів, націй, рівня бідності і багатства. Крім того, завдяки сучасним засобам масової комунікації людям стали доступні багато творів мистецтва, що мають високу художню цінність».

Боротьба з «масовою культурою» стала одним з важливих завдань в програмах і практиці прогресивних, демократичних сил в капіталістичних країнах. З середини 60-х років аналіз і критика «масової культури» у всіх формах її прояву успішно розвиваються в роботах філософів і соціологів — марксистів.

Масова культуравона міцно «засіла» в сучасному суспільстві і чекати її спонтанного зникнення, принаймні в найближчий історичний період, не доводиться. Очевидно, що якщо вона продовжить своє існування у вигляді, в якому вона зараз, то загальний культурний потенціал цивілізації не лише не зросте, але може понести і істотний збиток. Псевдо-цінності масової культури все ж дуже обтяжливі і навіть руйнівні для особи і суспільства. Громадянське суспільство буде нереальним. Буде лише псевдо-громадянське суспільство, з елітою (або верхівкою), що буде радо й легко керувати даним суспільством у своїх цілях, добрих чи корисливих — вже не має значення.

Тому необхідна ідейна трансформація мас-культури через її наповнення більш піднесеними ідеями, соціально значимими сюжетами і естетично здійсненими образами. Вирішальну роль в такій позитивній трансформації мас-культури може і повинна зіграти світова духовна культура у всьому різноманітті своїх видів і форм. В Україні це означає стимулювання розвитку національної культури, часткове її об'єднання з масовою. Досягнення вчених України у сфері філософії, культурології, соціології, політиці допоможуть використати позитивні сторони масової культури задля розвитку і розбудови держави шляхом розвитку особистості кожного її громадянина. Носіями української культури впродовж дуже довгого часу історії були низи. Зараз, на мою думку, можна сказати, що носіями української культури є жителі сіл, оскільки масова культура характерна для населення міст.

Через неправильно побудовану культурну політику, можливо, такий етнокультурний стереотип як «українська господарність» може зникнути. А разом з ним і українська культура може розчинитися у масовій.